

ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต : พื้นที่ความทรงจำ อัตลักษณ์และบริบทที่เปลี่ยนแปลง จังหวัดปทุมธานี

Rangsit Boat Noodles : Memory Area changing identity and context Pathum Thani Province.

รัฐ ชมภูพาน ¹

ณัฐพงษ์ ปัญญาธิคุณ ²

บทคัดย่อ

ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต : พื้นที่ความทรงจำ อัตลักษณ์และบริบทที่เปลี่ยนแปลง จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ผลิตภัณฑ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นของจังหวัดปทุมธานี มีระเบียบวิธีวิจัยโดยการใช้วิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ประกอบการก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตชุมชนพื้นที่ริมคลองรังสิต และภาคีเครือข่าย คัดเลือกจากกลุ่มผู้ประกอบการก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตที่มีอายุในการประกอบกิจการประมาณ 30 ปีขึ้นไป ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน บุคคลสำคัญ และภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ คือแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการศึกษา 1) การศึกษาประวัติศาสตร์ผลิตภัณฑ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตตามบริบทและต้นทุนวัฒนธรรมของพื้นที่ ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนรวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่สืบทอดมาถึงปัจจุบันที่มีต่ออัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต 2) ความรู้และวัฒนธรรมอาหารผลิตภัณฑ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต ที่สามารถพัฒนาเป็นอาชีพมีพื้นฐานจากวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น และต่อยอดสู่ความยั่งยืนทางอาชีพ

คำสำคัญ: ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต, อัตลักษณ์, บริบทที่เปลี่ยนแปลง

¹ คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

² คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Abstract

Rangsit Boat Noodles : Memory Area changing identity and context Pathum Thani Province. The objective of this study was to study the history of Rangsit boat noodle products that reflect the local identity of Pathum Thani Province. There is a research protocol by using qualitative research. The target group is Rangsit Boat Noodle Entrepreneurs along the Rangsit Canal area and network partners in Thanyaburi district in Pathum Thani Province Selected from a group of Rangsit Boat Noodle Entrepreneurs with an age of about 30 years or more Knowledgeable people, local philosophers, key informants, and network partners in both the public for 7 people. The research instrument are a semi-structured interview Collecting data from in-depth interviews and content analysis. The results showed 1) A study of the history of Rangsit boat noodle products according to the context and cultural cost of the area Background and change towards the development of community settlements, as well as cultural heritage that is still being passed on to the present, towards the identity of Rangsit boat noodle products. 2) Knowledge and food culture of Rangsit boat noodle products. that can be developed into a career based on the living culture of the local people and build on the sustainability of the career.

KEYWORDS: Rangsit boat noodle, Identity, Changing context.

บทนำ

วิถีชีวิตในคลองรังสิตที่ถูกพันธกับการดำรงชีวิตอยู่ริมน้ำเป็นที่ทราบกันดีว่าชุมชนในทุ่งรังสิตหลังจากจาก พ.ศ. 2444 ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ชุมชนในแถบนี้มีการใช้น้ำจากคลองรังสิตประยูรศักดิ์สำหรับการเพาะปลูก และใช้เป็นเส้นทางคมนาคม บรรยากาศในอดีตมีการใช้เรือในการติดต่อระหว่างกันรวมถึงการค้าขาย การใช้เรือในเชิงพาณิชย์การดำเนินชีวิตของผู้คนนำเสนอภาพสะท้อนทางเศรษฐกิจและสังคมที่น่าสนใจ ความเจริญในอดีตมีจุดเริ่มจากคลองหนึ่งบริเวณประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ที่เป็นที่ตั้งของท่าเรือ ตลาดการค้าและชุมชนขนาดใหญ่ที่มีเครือข่ายการค้าจากภายในและผู้ค้าภายนอก เช่น เรือขนส่งสินค้าที่ล่องมาตามแม่น้ำเจ้าพระยาจากทางเหนือ รวมถึงเรือขนส่งสินค้าที่มาจากกรุงเทพมหานคร เกิดเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมจากหลากหลายชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์จีนตามประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาของคลองรังสิตจะทำการค้าทางน้ำในลำคลองโดยผ่านเรือขนาดต่าง ๆ เช่น เรือเอี่ยมจั่นจะเป็นเรือขนาดใหญ่ที่สามารถบรรทุกสินค้าได้จำนวนมาก ส่วนเรือขนาดเล็กในคลองรังสิตจะขายสินค้า ขายของกิน ขายอาหารที่เป็นที่นิยมในสมัยนั้น ได้แก่ ขนมหวาน

ชนิดต่าง ๆ สินค้าทั้งของสด ของแห้ง และมีเรือขายก๋วยเตี๋ยวเรือ การค้าขายตลอดทั้งวันส่งผลให้ชุมชนในย่านนี้เป็นแหล่งการค้าและการติดต่อผู้คนที่สำคัญมากที่สุดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตมีการค้าขายอยู่บริเวณริมคลองรังสิต ซึ่งในอดีตจะมีเรือที่ตามชุมชนริมตลิ่งตลอดแนวคลองรังสิต ก๋วยเตี๋ยวที่โด่งดังและมีชื่อเสียงที่สุด คือ ก๋วยเตี๋ยวเรือโกฮับ ก๋วยเตี๋ยวเรือนายเลิศ ก๋วยเตี๋ยวเรือตาจั่ว ก๋วยเตี๋ยวเรือแป๊ะจั่ว เป็นต้น

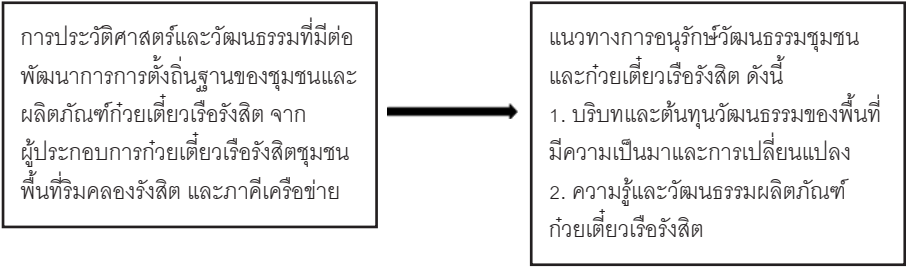
จากเหตุผลดังกล่าวผลิตภัณฑ์จากฐานทางวัฒนธรรมการกินเดิมที่มีอยู่ผสานกับวิถีชีวิตสมัยใหม่จะเป็นการส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมการกินก๋วยเตี๋ยวให้คงอยู่คู่ทุ่งหลวงรังสิต ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตที่ตั้งร้านบริเวณคลองรังสิต ได้มีการปรับเปลี่ยนร้านก๋วยเตี๋ยวเรือให้เข้าไปอยู่ริมคลองเพื่อป้องกันด้านการการคมนาคมบนท้องถนนเนื่องจากการที่จราจรริมทางทำให้การจราจรติดขัดได้ อย่างไรก็ตามก็ดี ก๋วยเตี๋ยวเรือจะสะท้อนภาพความเป็นอยู่ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากคนในปัจจุบันมีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ก๋วยเตี๋ยวเรือจึงเป็นอาหารที่เหมาะสมกับคนในปัจจุบันมากขึ้น เนื่องจากสามารถที่จะรับประทานได้ทันที มีคุณค่าทางอาหารและมีรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ (มะลิวรรณ ช่องงาม และคณะ, 2562) ดังนั้นก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงตามบริบทของพื้นที่ รวมถึงด้านการเดินทางคมนาคมจากคลองมาสู่ถนน ที่ปัจจุบันพื้นที่ทุ่งรังสิตได้มีการขยายตัวของความเป็นเมืองมากขึ้นมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เดิมนั้นเป็นเมืองอุตสาหกรรม ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตก็ย้ายขึ้นมาบนบกแต่ยังคงเอกลักษณ์ของก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตโดยมีการนำเรือจำลองมาไว้ในสถานประกอบการด้วย (จันจิมา อังคพณิชกิจ และ พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2558) ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตเป็นผลิตภัณฑ์อาหารที่อยู่ในทุ่งหลวงรังสิต ซึ่งจัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ที่ส่งผ่านและสืบทอดกันมาพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปที่ว่า เป็นอาหารพื้นถิ่นที่อยู่คู่พื้นที่มานาน การรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต เป็นการอนุรักษ์เส้นทางคลองรังสิตประยูรศักดิ์ วัฒนธรรมชุมชน การส่งเสริมผู้ประกอบการเพื่อสร้างความเข้มแข็งแนวทางในการสืบทอดและส่งผ่านองค์ความรู้จากกระบวนการวิจัยและพัฒนาแนวทางการรักษาให้อยู่คู่กับทุ่งหลวงรังสิต

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ผลิตภัณฑ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นของจังหวัดปทุมธานี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการโครงการวิจัย เรื่อง ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต : พื้นที่ความทรงจำ อัตลักษณ์และ
บริบทที่เปลี่ยนแปลง จังหวัดปทุมธานี โดยศึกษาข้อมูลเชิงลึกโดยใช้ระเบียบเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research) มีการดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย (วรรณดี สุทธินรากร, 2556) ดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย คือ

1.1 ผู้ประกอบการก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตชุมชนพื้นที่ริมคลองรังสิต คัดเลือกจากกลุ่ม
ผู้ประกอบการก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตที่มีอายุในการประกอบกิจการประมาณ 30 ปีขึ้นไป 2 สถานประกอบการ
ได้แก่ ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือไชยโกว ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือแป๊ะจั่ว

1.2 ภาคีเครือข่ายอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี คัดเลือก ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน
บุคคลสำคัญ (Key Informant) และภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนจำนวน 5 คน ได้แก่ ประธาน
สภาวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี 1 ท่าน ผู้แทนเทศบาลตำบลธัญบุรี 1 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปวัฒนธรรม
ท้องถิ่น 1 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรมอาหาร 2 ท่าน การสร้างเครื่องมือผู้วิจัยสร้างขึ้นจาก
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประเด็นเกี่ยวกับ

1.2.1 บริบทและต้นทุนวัฒนธรรมของพื้นที่มีความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง

1.2.2 ความรู้และวัฒนธรรมอาหารผลิตภัณฑ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi – Structured
Interview) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3. การทดสอบเครื่องมือ เมื่อสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi – Structured Interview)
เรียบร้อยแล้ว นำแบบสัมภาษณ์ให้คณะกรรมการที่ปรึกษา เป็นผู้ตรวจเพื่อให้แบบสอบถามมีความ
เที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้โทรศัพท์ติดต่อผู้ที่มีส่วนได้เสียแจ้งวัตถุประสงค์การทำวิจัย

เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

5. ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง จากการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว (Face-to-Face) สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ และสัมภาษณ์ด้วยการใช้แอปพลิเคชันในการสัมภาษณ์แบบออนไลน์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi – Structured Interview) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน และมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่สืบทอดมาถึงปัจจุบันส่งผลถึงความเป็นอยู่การประกอบอาชีพของคนในทุ่งหลวงรังสิต

1. บริบทและต้นทุนวัฒนธรรมของพื้นที่ที่มีความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง พบว่า ดังนี้

1.1 บริบทและต้นทุนวัฒนธรรมของพื้นที่ที่มีความเป็นมา

“บริเวณนี้แต่เดิมเรียกว่าทุ่งหลวง มาเปลี่ยนเป็นทุ่งรังสิต เมื่อเริ่มมีการขุดคลอง มีการตั้งชื่อบ้านนามเมืองตามลักษณะของพื้นที่ เช่น ท่าโขลง จากการมีโขลงช้างจำนวนมากในบริเวณนี้มาก่อน มีป่าไม่มาก และมีสมันอยู่ในที่นี้มากเหมือนกัน” (นายขจรเกียรติ จินดาวรานนท์, 29 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

“การดำเนินชีวิต ชีวิตประจำวัน ของจังหวัดปทุมธานี แต่เดิมจะอยู่กับสายน้ำ เพราะบริเวณนี้เป็นพื้นที่น้ำท่วมมาโดยตลอด ประเพณีที่โดดเด่น คือ ประเพณีตักบาตรพระร้อยเป็นกิจกรรมทางศาสนาและวิถีชีวิตของชุมชนเป็นอัตลักษณ์ประจำถิ่น ที่ดึงดูดความสนใจของผู้คน” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรีสมร คงพันธ์ , 29 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

“อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือตัวตนมีความโดดเด่นที่หายากมากไม่เหมือนพื้นที่ฝั่งตะวันตก บริเวณอำเภอสามโคก หรืออำเภอเมือง ของจังหวัดปทุมธานีในปัจจุบัน วัฒนธรรมหรือกลุ่มคนที่มาอาศัยอยู่ในบริเวณทุ่งหลวงรังสิตนี้ก็มีความหลากหลายซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นหลังจากที่มีการขุดคลองรังสิตประยูรศักดิ์แล้ว เช่น วัฒนธรรมมอญที่อพยพเข้ามาบริเวณคลองสี่มีประเพณีตักบาตรพระร้อย วัฒนธรรมจีน คนจีนจะเป็นคนที่อยู่ติดที่ถ้าเคยอยู่ที่ไหนก็จะอยู่ที่นั่นจนกระทั่งปัจจุบันนี้ วัฒนธรรมญวนคล้ายกับที่เกาะใหญ่ ราชคราม แดวฯบางปะอิน จะเข้ามาประกอบอาชีพหาปลา เลี้ยงหมู บางกลุ่มจะย้ายมาจากแถวสามเสน ส่วนกลุ่มคนอิสลามจะเข้ามาช่วงรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 อาศัยอยู่ที่ตำบลสวนพริกไทย อำเภอสามโคก และบริเวณคลองสิบสอง เป็นต้น ส่วนกลุ่มคนไทยจะมีความหลากหลายชาติพันธุ์ คนไทยที่เป็นคริสต์ก็มีเพราะสมัยก่อนไม่อยากจะเกณฑ์ทหารหรือหนีความยากแค้นมาอาศัยอยู่ที่นี่” (นายวีรวัฒน์ วงศ์สุปไทย, 30 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 1 ปากคลองรังสิตประยูรศักดิ์ บริเวณจุดที่เริ่มต้นคลองที่แยกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา
บริเวณวัดเทียนถวาย

“การขุดคลอง พื้นที่ทุ่งหลวงนี้ในอดีตจะมีหนองน้ำ มีลำคลองต่าง ๆ พอเริ่มมีการขุดคลอง ก็มีการตั้งชื่อตามชื่อนั้น ๆ หรือตามการเพาะปลูกที่พื้นที่นี้มีการปลูกข้าวมาก เช่น วัดผลหาร วัดหว่านบุญ วัดเทียนเขตและวัดมูลจินดารามเป็นวัดที่มีมาก่อนการขุดคลอง พระพุทธเจ้าหลวงเคยเสด็จมาที่นั่น และปลูกต้นพิบูลไว้หน้าวัดตอนนี้อยู่ที่เดิม” (นายวีรวัฒน์วงศ์สุปไทย, 30 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

สรุปประเด็นกล่าวโดยสรุป คือ ทุ่งหลวงรังสิต แต่เดิมเป็นพื้นที่ที่ยังไม่มีการใช้ประโยชน์มากนัก เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำจะมีน้ำท่วมในฤดูน้ำหลากทุกปี ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการอยู่อาศัยบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา หลังจากเริ่มมีการขุดคลองในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้มีผู้คนเข้ามาอาศัยเพิ่มขึ้น มีความหลากหลายและเป็นพหุวัฒนธรรม ประกอบไปด้วย คนไทย จีน ญวน มอญ และคนไทยอิสลาม มีวัดที่เป็นของคนไทย และคนมอญ ที่อยู่พื้นที่จำนวนมาก และประเพณีตักบาตรพระร้อย ที่เป็นวัฒนธรรมประจำถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัย ร้อยปีคลองรังสิต ของ สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2539) พบว่า วัดมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนแถบนี้เป็นอย่างมาก ทำให้คนบริเวณนี้ อยู่กันอย่างมีความสุข ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันเป็นอย่างดี และมีประเพณีเกี่ยวกับข้าวอันเป็นปัจจัย การประกอบอาชีพแต่เดิมของท้องถิ่นนี้ ซึ่งต่อมากหลังจากปี พ.ศ. 2500 เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาเมืองเพิ่มขึ้นมีการขยายตัวของการอยู่อาศัย พื้นที่นี้จึงถูกหยิบยกให้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยที่ยังคงความเป็นเมืองและความเป็นชนบทควบคู่กันไป

1.2 พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของทุ่งหลวงรังสิต

การอยู่อาศัยของชุมชนที่หนาแน่นบริเวณคลองหกและคลองเจ็ด ที่แต่เดิมมีการตั้งถิ่นฐานชุมชนในพื้นที่มานานแล้วก่อนที่จะมีการพัฒนาโครงการทุ่งหลวงรังสิตโดยมีข้อสังเกตจากวัดวาอาราม และการเข้ามาทำกินของประชากร เช่น ตลาดเก่าคลองเจ็ด วัดหว่านบุญ วัดนาบุญ การสร้างวัดของเกษตรกรในท้องที่นี้ ส่งผลถึงความเจริญในพื้นที่ ผลจากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงของทุ่งหลวงรังสิต เป็นดังนี้

“ซึ่งจากการที่มีผู้คนมาอาศัยอยู่นี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระประสงค์ให้ตั้งเมืองธัญบุรีขึ้น ตรงบริเวณอำเภอธัญบุรีในปัจจุบันซึ่งเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญใน

การก่อสร้างเมืองอีกแห่งหนึ่ง โดยมีการจัดตั้งตลาด ที่อยู่อาศัย บริเวณนี้ยังเป็นหลักแหล่ง มีตลาดเก่าคลองเจ็ดที่เป็นตลาดไม้ริมน้ำที่สำคัญ เมื่อสมัยอดีตคนจะพายเรือมาซื้อสินค้าที่ตลาดแห่งนี้จำนวนมากทั้งของกิน ของใช้ และอื่น ๆ ที่จำเป็นในการใช้ชีวิต” (นายวิวัฒน์วงศ์คุปไทย, 30 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 2 ประตูน้ำจุฬาลงกรณ์และประตูน้ำเสาวภาผ่องศรี
ที่ใช้ในการบริหารจัดการน้ำในคลองรังสิตประจักษ์

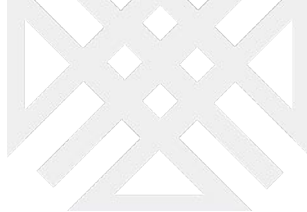
“เมื่อก่อนสัญจรทางเรือ ประตูน้ำรังสิตจะมีคนอยู่มากมาซื้อของ เมื่อก่อนใช้เรือประตูน้ำรังสิตจะมีคนมาก ตลอดคลองเจ็ดมีสะพานไม้ทั้งดงาม และเป็นตลาดที่ใหญ่” (นายขจรเกียรติจินดา วรรณ, 30 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

สรุปประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ปัจจัยแห่งความเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน ดังนี้

1.2.1 การขยายตัวของเมือง มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสถาปัตยกรรม สถานที่ และชุมชน โดยมีการเข้าอยู่อาศัยของกลุ่มคนมากยิ่งขึ้น ก่อเกิดการขยายตัวของเมืองทั้งการมีศูนย์การค้า ที่ทันสมัย มีพิกัดถนนต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน มีการคมนาคมที่สะดวกเข้าถึงเชื่อมโยงไปในทุกท้องที่ และวิถีชีวิตริมคลองก็ค่อย ๆ ลบเลือนหายไป แต่วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการกิน เช่น ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต การปลูกข้าวและพืชผลทางการเกษตรก็ยังคงหลงเหลืออยู่บ้าง ศาลเจ้าและวัดก็ยังเป็นสถานที่ที่อยู่ในชุมชนเข้าใช้พื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น ศาลเจ้าไต้ฮงกง ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตามอัตลักษณ์ของคนจีนแต่จิว และการใช้ประโยชน์จากที่ดินก็เปลี่ยนรูปไปพื้นที่ทำนากลายเป็นที่อยู่อาศัยมากขึ้น

ภาพที่ 3 ศาลเจ้าและที่พักอาศัยของคนในทุ่งรังสิตที่มีกลิ่นอายของวัฒนธรรมในอดีต

1.2.2 การเพิ่มขึ้นของประชากร จากอดีตประชากรส่วนมากจะเป็นคนจีนที่เข้ามาใช้แรงงานและต่อมาก็อำนาจการค้าขาย ปลุกข้าว ดังปรากฏมีโรงสีที่อยู่ริมน้ำ โกงดังสำหรับเก็บข้าว และเรือนไม้แถวโบราณเป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์การอยู่อาศัยของกลุ่มคนในทุ่งหลวงรังสิตนี้ และปัจจุบันมีพื้นที่ของโรงงาน ห้างสรรพสินค้า สถาบันทางการศึกษาและศูนย์ราชการต่าง ๆ เข้ามาแทนที่ จึงมีการอพยพประชากรจากหลากหลายถิ่นส่งผลให้มีการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว

1.2.3 การสืบทอดทางวัฒนธรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน วัฒนธรรมที่ยังคงอยู่เช่น การตักบาตรหรือทำบุญให้กับวัดที่มีอยู่ในท้องถิ่น การสืบทอดประเพณีการเล่นที่ปรากฏอยู่ภายในชุมชน เช่น ข้างวัดเขียนเขตในเทศบาลบึงยี่โถจะมีการเล่นจุดลูกหนูที่สืบทอดกันมายาวนาน และมีการจัดเทศกาลกินเจหรือไหว้เจ้าตามศาลเจ้าต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ รวมถึงการรำลึกถึงการขุดคลองรังสิตที่ประตุน้ำจุฬาลงกรณ์ที่บริเวณปากคลองรังสิต และการสืบทอดขนบประเพณีต่างที่อยู่ภายในชุมชน เป็นต้น

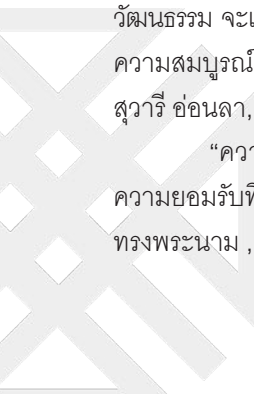

ภาพที่ 4 วิถีชีวิตของคนในปัจจุบันที่ผสมผสานจากวัฒนธรรมเดิมและพิพิธภัณฑ์ในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ภาคีเครือข่ายเกี่ยวกับวัฒนธรรมและการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ พบว่า “จังหวัดปทุมธานีเป็นจังหวัดที่มีความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยมีวิถีของการใช้ชีวิตริมสายน้ำ คนที่นี้อยู่กับน้ำมาแต่อดีต การจะทำให้เป็นที่รู้จักและชักชวนให้คนมาท่องเที่ยว ให้มาทานอาหารการกิน และมีวัฒนธรรมข้าว ผสมผสานกับวิถีท้องถิ่น นวัตกรรมและเทคโนโลยีต่าง ๆ จะรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ได้” (นายขจรเกียรติ จินดารานนท์, 29 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

“การนำคนรุ่นใหม่และนักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างสรรค์งานศิลปวัฒนธรรม จะเป็นการรักษาศิลปวัฒนธรรมทุกแขนง และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เป็นการสร้างความสมบูรณ์แบบมากขึ้น ภายใต้โลกที่เปลี่ยนแปลงและเป็นการสร้างงานให้ชุมชนด้วย” (นางสาวสุวารี อ่อนลา, 29 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

“ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในปัจจุบันจะช่วยส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการสร้างความยอมรับที่หลากหลาย โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีเสมือนจริง” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์พงศ์ศักดิ์ ทรงพระนาม , 29 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

“เทรนด์ในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมผู้สูงวัยอย่างสมบูรณ์ ผู้ที่มาบอกเล่าเรื่องราวทางวัฒนธรรมเป็นผู้สูงวัย เราควรให้ความสำคัญกับคนกลุ่มนี้ด้วย อย่างเช่น การมีการรองรับด้วยอารยสถาปัตย์สำหรับผู้สูงวัย” (นายวีรวัฒน์ วงศ์ศุภไทย, 30 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

สรุปประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการคงอยู่ของวัฒนธรรมในท้องถิ่นจะขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญ ดังนี้

1. ด้านประวัติศาสตร์ที่สะท้อนภาพให้เห็นถึงเรื่องราวในอดีตของกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่นั้นว่ามีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างไร มีสิ่งไหนที่เป็นปัจจัยแห่งความองกามของวัฒนธรรมเหล่านี้
2. ด้านความงามของงานศิลปกรรม สถาปัตยกรรมต่าง ๆ สถานที่ที่แสดงถึงมุมมองด้านความสวยที่จรรโลงจิตใจ เช่น วัดวาอารามต่าง ๆ ภาพวาดหรืองานศิลปะที่แสดงออกถึงการนำเอาวัฒนธรรมมาประยุกต์และรวมไว้ด้วยกัน
3. ด้านสังคมวัฒนธรรมที่บ่งบอกและแสดงถึงจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียม ความเชื่อศาสนาที่สะท้อนถึงความเป็นอยู่ของคนในสังคม
4. ด้านการศึกษาและการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจถึงรากฐานวัฒนธรรมในอดีตที่ส่งผลถึงการเรียนรู้ของคนในปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นการคงอยู่ของวัฒนธรรมในปัจจุบันอันหมายรวมถึงระบบของการจัดการวัฒนธรรมด้วยซึ่งจะขึ้นอยู่กับต้นทุนและฐานของชุมชนเป็นสำคัญ อาศัยหลักของการมีส่วนร่วมในชุมชนทุกภาคส่วนที่สอดคล้องกับวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนจะช่วยวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ได้รับการรักษาให้คงอยู่กับชุมชนต่อไป

2. ความรู้และวัฒนธรรมอาหารผลิตภัณฑ์กล้วยเดี่ยวเรอรังสิต

วัฒนธรรมการประกอบอาชีพบริเวณทุ่งหลวงรังสิตมีที่มาในอดีตเป็นพื้นที่ทำนาเพื่อใช้เป็นแหล่งในการเพาะปลูกข้าวที่จะนำไปบริโภคในกรุงเทพ มีแหล่งน้ำสำคัญ มีคลองรังสิตประยูรศักดิ์เป็นคลองสายหลักที่สำคัญ และเป็นระบบชลประทานสมัยใหม่ในยุคแรกๆของประเทศไทย พร้อมกับการรองรับการขยายตัวของส่งออกข้าวในอดีต ส่วนในปัจจุบันได้มีการพัฒนามาเป็นพื้นที่ในการผลิตน้ำประปาส่งไปหล่อเลี้ยงกรุงเทพมหานคร จังหวัดปทุมธานีในปัจจุบันนี้ ประชากรมีรายได้อยู่ที่ประมาณ 46,977 บาทต่อครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562) เกษตรกรยังคงมีอยู่ในพื้นที่ของปทุมธานี โดยเกษตรกรดังที่กล่าวมานั้นยังคงเป็นพลักรหลักส่วนหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดปทุมธานี ซึ่งเคยเป็นดินแดนปลูกข้าวที่สำคัญของประเทศ ข้าววัดฤดีเป็นที่สำคัญในการผลิตแบ่งเพื่อใช้ในการทำเส้นกล้วยเดี่ยว กล้วยเดี่ยวเรอรังสิตเป็นวัฒนธรรมทางด้านอาหารที่อยู่คู่ทุ่งหลวงรังสิต เกิดจากกลุ่มชาติพันธุ์จีนที่ได้อพยพมาอาศัยบริเวณพื้นที่แห่งนี้ ซึ่งปรากฏร่องรอยหลักฐานจากศาลเจ้าตลาด และที่อยู่อาศัย รวมทั้งประเพณีด้วย

ภาพที่ 5 เรือนแถวไม้ที่ตั้งอยู่เคียงข้างเรือนแถวสมัยใหม่และศาลเจ้าบริเวณริมคลองหก

2.1 ประวัติศาสตร์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต

ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีการส่งเสริมให้บริโภคก๋วยเตี๋ยว เนื่องจากสภาวะการณ์หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจและสังคมตกอยู่ในความยากลำบาก ก๋วยเตี๋ยวเป็นอาหารที่มีคุณค่าประโยชน์และมีสารอาหารครบถ้วน จึงได้รับความนิยมมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ (ศิลปวัฒนธรรม, 2563)

ภาพที่ 6 ก๋วยเตี๋ยวผัดไทยร้านป้ามะลิ ริมคลองหก

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าก๋วยเตี๋ยวในอดีตจะเป็นลักษณะของการนำเส้นก๋วยเตี๋ยวไปผัดในกระทะ ก๋วยเตี๋ยวผัดไทย เส้นก๋วยเตี๋ยวที่นำมาใช้จะใช้เส้นของจันทบุรีที่เรียกว่า เส้นจันท์ ที่ทำจากแป้งข้าวเจ้ามีลักษณะเหนียวนุ่ม เวลาผัดจะซึมซับรสชาติของเครื่องปรุงได้ดี (กฤษฎา เหลือลมัย, 2561) และเมืองจันทบุรีเป็นเมืองท่าที่มีวัฒนธรรมจีนอยู่มาก ก๋วยเตี๋ยวผัดไทย เป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ราคาไม่สูง และมีขั้นตอนในการประกอบอาหารที่ง่าย ใช้เวลาในการปรุงไม่นาน ตลอดจนเป็นการส่งเสริมวัตถุดิบที่ได้จากผลผลิตทางการเกษตรของไทยด้วย ปัจจุบันก๋วยเตี๋ยวผัดไทยได้รับการยอมรับจากคนทั่วโลกว่าเป็นอาหารที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย

จากการสัมภาษณ์ภาคีเครือข่ายเกี่ยวกับก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต พบว่า “ก๋วยเตี๋ยวเรือแต่เดิมมีขายอยู่บริเวณอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิเป็นก๋วยเตี๋ยวที่ไม่ต้องปรุง ซามเล็ก ๆ และพายเรือเข้ามาขาย เกิดขึ้น

ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เนื่องจากคนจะได้ไปกินข้าวนอกบ้านและก๋วยเตี๋ยวเรือก็มีคุณค่าทางโภชนาการ ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตจะขายเรือขายในคลองรังสิต และมีก๋วยเตี๋ยวอีกที่หนึ่งคือที่วัดนิเวศธรรมประวัติที่บางปะอิน ออยุธยาที่มีคนพายเรือมาขายเป็นก๋วยเตี๋ยวต้มยำรสชาติดีมาก รับประทานเสร็จก็ล้างชามในคลอง เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งแต่ก่อนคลองในแม่น้ำเป็นน้ำที่สะอาดคนใช้ต้มกินได้ และแต่เดิมาก็เป็นวัฒนธรรมของคนจีนที่เป็นอาหารที่หารับประทานได้ง่าย ๆ มีทั่วไป ต่อมาคนไทยก็เอามาปรับรสชาติให้เข้าและถูกปากกับคนไทย” (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรีสมร คงพันธ์, 29 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

“ก๋วยเตี๋ยวที่อร่อยจะอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นอาหารที่ถูกปากและถูกหลักอนามัย ก๋วยเตี๋ยวเรือที่เกิดขึ้นมาก่อนโกฮับจะอยู่ที่วัดเทียนถวายเป็นโรงงานที่ผลิตเส้นก๋วยเตี๋ยวแต่ตอนนี้ไม่มีอยู่แล้ว เวลากินก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตก็จะมีตุ่มเล็ก ๆ อยู่ข้างหม้อ มี軒หนึ่งไปกินก๋วยเตี๋ยวเสร็จก็ตักน้ำดื่มตามชื่นใจดีมาก” (นายขจรเกียรติ จินดารานนท์, 29 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

“ก๋วยเตี๋ยวเรืออยู่คู่กับคลองรังสิต แต่ก่อนการคมนาคมจะต้องใช้ลำน้ำในการเดินทาง โกฮับเป็นคนไหหลำ เมื่อก่อนบ้านจะอยู่ข้างสถานีตำรวจประตูนํ้าคลองรังสิต ตอนนี้อยู่แล้ว ก๋วยเตี๋ยวเรือจะเป็นก๋วยเตี๋ยวที่มีเนื้อใส่ในกระเจาจะมีน้ำแข็งแช่ไว้ไม่ให้เนื้อเสีย เมื่อก่อนจะขายริมคลองฝั่งถนนและถนนเป็น 2 เลนส์ทำให้รถติดและเกิดอันตรายได้ ผู้ว่าราชการจังหวัดสมัยนั้นเลยให้ย้ายมาฝั่งนี้ที่มีหมู่บ้านจัดสรรในปัจจุบัน มีการนำเอาเรือเอี่ยมจิ้นมาดัดแปลงเป็นที่ขาย มีร้านอร่อยเด็ดที่อยู่ตรงปากทางเข้ามหาวิทยาลัยรังสิตที่เก่าแก่ขายมาถึงปัจจุบันนี้ ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตอยู่คู่คลองรังสิตและมีชื่อเสียงมานาน” (นายขจรเกียรติ จินดารานนท์, 29 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

“ตั้งเริ่มขายมาตอนเป็นเด็กก็มีรสชาติแบบนี้ ตอนนี้เป็นรุ่นที่ 4 แล้วขายมาตั้งแต่ก่งขาย เมื่อก่อนก่งทำงานที่โรงงานลูกชิ้นที่โกฮับไปรับลูกชิ้นมาทำก๋วยเตี๋ยวขาย ก่งบอกว่าโกฮับก็ใช้ลูกชิ้นที่นี้เป็นรสชาติที่คนแถบนี้คุ้นเคยดั้งเดิม ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตจะแตกต่างจากที่อื่นคือเราจะใส่เลือดไก่ไม่ใส่กะทิเพราะรสชาติจะดีและเวลารับประทานจะกลมกล่อมไม่เลี่ยน และมีพริกสดตำใส่แทนพริกป่นจะได้รสชาติที่ไม่เหมือนใคร” (นางสาว ฉันทิณี พิทยานุรักษ์, 29 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

“ร้านเราเปิดขายมานานย้ายมาหลายที่แต่ก่อนเปิดเป็นทำนํ้าเย็นลงไปคลองเปิดขายมาประมาณ 40 ปี ตอนนี้อยู่ที่บ้านเพราะจะได้จอดรถสะดวก รสชาติดั้งเดิม เน้นใช้วัตถุดิบที่ทำเองทั้งหมด เพราะเรามีร้านขายหมูเองทำมาดั้งเดิม โดยเฉพาะก๋วยเตี๋ยวต้มยำ รสชาติจะดีมาก โกวเป็นคนขายเองมาจนถึงตอนนี้” (นางสาวปรางค์จันทร์ แซ่เฮ้ง, 29 ก.ค. 2564, สัมภาษณ์)

อัตลักษณ์และลักษณะเด่นของร้านก๋วยเตี๋ยวรังสิต

1. น้ำก๋วยเตี๋ยวจะต้องเป็นน้ำที่มีการใส่เลือดของเนื้อสัตว์ลงไป
2. รสชาติมีความเฉพาะตัวขึ้นอยู่กับการปรุงของแต่ละร้าน
3. พริกที่ใช้ปรุงรสชาติในน้ำก๋วยเตี๋ยวจะเป็นสูตรพริกสดหรือพริกเผาตามสมกับส่วนผสมอื่น ๆ
4. มีเครื่องแนมเพื่อลดทอนความเผ็ด เช่น ขนมหั้วย สาหร่ายต่าง ๆ ขนมห้าง เป็นต้น
5. เน้นวัตถุดิบที่มีความสดใหม่
6. ภาชนะที่ใช้ใส่ก๋วยเตี๋ยวจะไม่ใหญ่มากเพื่อให้ได้ชิมรสชาติก๋วยเตี๋ยวหลาย ๆ สูตร เช่น ก๋วยเตี๋ยวนํ้าตก ก๋วยเตี๋ยวต้มยำ ก๋วยเตี๋ยวเย็นตาโฟ เป็นต้น

ภาพที่ 7 ก๋วยเตี๋ยวเรือนายเลิศ คลองหนึ่ง ริมคลองรังสิตประยูรศักดิ์ รสชาติดั้งเดิมมากกว่า 40 ปี

2.2 ช่วงระยะเวลาของการขายก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต

ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตมีการค้าขายอยู่บริเวณริมคลองรังสิต ซึ่งในอดีตจะมีเรือที่พายขายตามชุมชนริมตลิ่งคลองรังสิต ก๋วยเตี๋ยวที่โด่งดังและมีชื่อเสียงที่สุด คือ ก๋วยเตี๋ยวเรือโกฮับ ก๋วยเตี๋ยวเรือนายเลิศ ก๋วยเตี๋ยวเรือตาจั่ว ก๋วยเตี๋ยวเรือโกเฮง เป็นต้น (เทศบาลนครรังสิต, 2562) ได้แบ่งช่วงระยะเวลาของการขายก๋วยเตี๋ยวเรือโดยมีการแบ่งส่วนข้อกำหนดในยุคต่าง ๆ ดังนี้

ระยะแรก การขายก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตในระยะเริ่มต้นมีการพายเรือลำบ้านขายอยู่ริมคลองรังสิต และในคลองรังสิตที่แยกไปในคลองต่าง ๆ เช่น คลองหนึ่ง คลองสอง คลองสาม เป็นต้น โดยจะเริ่มขายในช่วงเวลากลางวันจนกระทั่งช่วงบ่ายมีผู้คนรับประทานตลอดระยะทางที่เรือได้พายผ่านไป เนื่องจากราคาไม่สูงและเป็นอาหารที่ทำได้อย่างรวดเร็วเหมาะกับการดำเนินชีวิตของคนในยุคนั้น

ระยะที่สอง เริ่มต้นประมาณช่วงปี พ.ศ. 2500 โดยเริ่มมีการคมนาคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ใช้การสัญจรในน้ำได้มีการก่อสร้างถนนบริเวณแนวคลองเพิ่มเติม ก๋วยเตี๋ยวเรือได้ถูกนำขึ้นมาขายบนบกมากขึ้น การพายเรือเพื่อขายก๋วยเตี๋ยวได้ค่อย ๆ หายไป

ระยะที่สาม ในยุคปัจจุบัน เริ่มมาเมื่อประมาณปี 2535 ที่นำเอาก๋วยเตี๋ยวเรือลงไปขายในเรือเอี่ยมจตุรที่ปรับปรุงให้เป็นเรือที่สามารถขายก๋วยเตี๋ยวได้ โดยการทำสะพานทางเดินจากฝั่งเข้าไปในเรือเพื่อให้คนที่มารับประทานสามารถเดินเข้าไปนั่งในเรือได้ ซึ่งในปัจจุบันมีร้านก๋วยเตี๋ยวเรืออยู่ตามแนวคลองรังสิตประมาณ 23 ร้านค้าที่ประกอบกิจการขายก๋วยเตี๋ยว (จันจิมา อังคพณิชกิจ, พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2558)

ภาพที่ 8 ก๋วยเตี๋ยวเรือของร้านไชยไกว คลองหก อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

สรุปและอภิปรายผล

1. บริบทและต้นทุนวัฒนธรรมของพื้นที่ที่มีความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง

1.1 ด้านประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทุ่งหลวงรังสิต มีการพัฒนาต่อเนื่องจากการขุดคลองส่งผลให้เป็นพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวและทำการเกษตรที่สำคัญในจังหวัดปทุมธานี มีศูนย์วิจัยข้าวแห่งแรกในประเทศไทยที่มีการปรับปรุงและพัฒนาสายพันธุ์ข้าว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าวหอมปทุมธานี ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัดปทุมธานี ตลอดจนพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่มีการเข้ามาอยู่อาศัยของประชากรเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้มีการขยายตัวของเมืองที่นำความเจริญมาสู่ชุมชนในพื้นที่แห่งนี้

1.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม ความงามของงานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม สถานที่ที่แสดงถึงมุมมองด้านความสุขที่จรรโลงจิตใจ ที่บ่งบอกและแสดงถึงจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ ศาสนา ที่สะท้อนถึงความเป็นอยู่ของคนในสังคม โดยมีพื้นฐานที่มีความหลากหลายเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมจากกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์มอญ กลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม กลุ่มชาติพันธุ์จีน และกลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พุฒพัฒน์ธิน คำวชิระพิทักษ์ (2563) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับ รูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนที่สอดคล้องกับการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดปทุมธานี กรณีศึกษา: เทศบาลนครรังสิต เทศบาลเมืองบึงยี่โถ และเทศบาลเมืองท่าโขลง หลักฐานที่ปรากฏเด่นชัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในทุ่งหลวงรังสิต ดังนี้

1.2.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุสามารถที่จะจับต้องได้ (Cultural Heritage) มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ทุ่งหลวงรังสิต ได้แก่ คลองรังสิตประยูรศักดิ์ ศาลเจ้าที่อยู่ในท้องที่ริมคลองรังสิตที่มีอยู่ประมาณ 10 แห่ง (สำรวจเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2565) ศูนย์วิจัยข้าว วัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ ตลาด อาคารบ้านเรือนที่ยังมีร่องรอยสะท้อนภาพของความเจริญในอดีตที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง

1.2.2 มรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุจับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) พลวัตของความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทุ่งหลวงรังสิต ได้แก่ ประเพณีที่อยู่ในท้องถิ่น ความเชื่อความศรัทธาและประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต ขนมห้วยซ่าย ประเพณีการแข่งขันลูกหนูกัดกบตาตบพระร้อย การตักบาตรน้ำผึ้ง และประเพณีสงกรานต์ตามวิถีชีวิตของคนที่อยู่ร่วมกันในชุมชน เป็นต้น

2. ความรู้และวัฒนธรรมอาหารผลิตภัณฑ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต

2.1 ประวัติศาสตร์ของก๋วยเตี๋ยวรังสิตที่มาพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์จีน มีการพัฒนาและปรับปรุงสูตรเพื่อให้ได้รสชาติเข้มข้นที่เป็นอัตลักษณ์สอดคล้องกับงานวิจัยของ มะลิวรรณ ช่องงาม และคณะฯ (2562) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตในคลองรังสิตประยูรศักดิ์ ภาพลักษณ์ที่สำคัญ คือ รสชาติของอาหาร ดังนั้นการพัฒนาปรับปรุงรสชาติของก๋วยเตี๋ยวเรือจึงเป็นส่วนที่สำคัญ ที่มาของก๋วยเตี๋ยวน้ำตกเกิดจากที่ได้มีการนำเอาเนื้อไปวางไว้บนก้อนน้ำแข็งหลังจาก

นั้นเมื่อน้ำแข็งจะละลายและตกลงมาเป็นส่วนผสมของน้ำซุปรก๋วยเตี๋ยวเมื่อรับประทานแล้วจะได้รสชาติที่เป็นต้นตำรับของก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต ภาชนะนำมาใส่ก๋วยเตี๋ยวเรือจะมีขนาดเล็กเพื่อให้สะดวกต่อการใช้งาน การขายก๋วยเตี๋ยวเรือบริเวณริมคลองรังสิต ปัจจุบันมีผู้ประกอบการตลอดแนวริมคลองอยู่ประมาณ 23 ร้านค้าประกอบการ (สำรวจเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2565)

2.2 ความเปลี่ยนแปลงของก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของเส้นทางการคมนาคมที่แต่เดิมในอดีตจะใช้การคมนาคมทางน้ำ ส่วนในปัจจุบันจะใช้การคมนาคมทางบกเป็นหลักส่งผลให้ผู้ประกอบการร้านก๋วยเตี๋ยวเรือจะต้องย้ายขึ้นมาตั้งอยู่บนบกตามแนวถนนเลียบบคลอง อย่างไรก็ตามก็ผู้ประกอบการบางส่วนก็ยังคงการขายอยู่ในคลองเช่นเดิมโดยมีการประยุกต์ใช้เรือขนาดใหญ่เพื่อให้มีพื้นที่ในการรองรับผู้บริโภคและสร้างบรรยากาศการกินก๋วยเตี๋ยวเรือที่ได้กลิ่นอายของวิถีชีวิตริมคลองรังสิตประยุกต์ดัดแปลงเช่นเดิม เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

1. บริบทและต้นทุนวัฒนธรรมของพื้นที่ที่มีความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง ควรศึกษาและการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจถึงรากฐานวัฒนธรรมในอดีตที่ส่งผลถึงการเรียนรู้ของคนในปัจจุบัน ซึ่งพบว่าปัจจุบันมีผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่ได้เข้ามาพัฒนาผลิตภัณฑ์ก๋วยเตี๋ยวเรือให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของคนในปัจจุบันเช่น การสร้างสรรค์เรื่องราวผ่านการรับรู้โดยใช้การสื่อสารในสังคมออนไลน์ผสมกับต้นทุนเดิมที่มีอยู่ ซึ่งเป็นแนวทางให้เกิดการยอมรับ สร้างเศรษฐกิจ รายได้ และอาชีพที่ดีให้กับกิจการของตนเองต่อไป

2. ความรู้และวัฒนธรรมอาหารผลิตภัณฑ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต ควรมีการสร้างอัตลักษณ์และมาตรฐานของก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตให้เป็นที่รู้จักและน่าจดจำในด้านการเป็นมรดกวัฒนธรรมด้านอาหารประจำท้องถิ่นที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาให้คงอยู่และมีการสืบทอดในรุ่นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

กฤษฎา เหลือลย์, 2561. ก๋วยเตี๋ยว “เลียง”? นิตยสารศิลปวัฒนธรรม ฉบับเมษายน 2561.

(Online). www.silpa-mag.com. สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2565

จันจิมา อังคพณิชกิจ และ พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. 2558. ท้องถิ่นรังสิตในประวัติศาสตร์และ

ความทรงจำจากเรือสู่รถกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง จำกัด.

เทศบาลนครรังสิต. 2562. ประวัติทุ่งรังสิต. (Online). http://www.rangsit.org/rsftmk/gohub_history.html

สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2565.

พัฒน์พนิน คำวชิระพิทักษ์. 2563. รูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนที่สอดคล้องกับการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดปทุมธานี กรณีศึกษา: เทศบาลนครรังสิต เทศบาลเมืองบึงยี่โถ และเทศบาลเมืองท่าโขลง. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. 31 (2) : 34-49.

มะลิวรรณ ชื่องาม. 2562. ภาพลักษณ์ถ้วยเตี้ยเรือในคลองรังสิตประยูรศักดิ์. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง. 8 (1) : 201-208.

วรรณดี สุทธิธนากร. 2556. การวิจัยเชิงคุณภาพการวิจัยในกระบวนการทัศน์ทางเลือก. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ จำกัด.

ศิลปวัฒนธรรม. 2563. ถ้วยเตี้ย” สร้างชาติ และทางออกวิกฤตเศรษฐกิจฉบับจอมพล ป. พิบูลสงคราม. (Online). www.silpa-mag.com/culture/article_26610. สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2565

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539. ร้อยปีคลองรังสิต : โครงการวิจัยนำร่องเฉลิมฉลองวโรกาสกาญจนาภิเษก. กรุงเทพฯ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2562. (Online). <http://statbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/08.aspx>. สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2565

สัมภาษณ์

1. นายขจรเกียรติ จินดาวรานนท์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี
สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2564
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรีสมร คงพันธ์ โรงเรียนการเรือนยิ่งเจริญ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรมอาหาร
สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2564
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พงศ์ศักดิ์ ทรงพระนาม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรมอาหาร สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2564
4. นางสาวสุวารี อ่อนลา รักษาการผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม ผู้แทนตำบลธัญบุรี
สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2564
5. นางสาว ฉันทิณี พิทยานุรักษ์ ผู้ประกอบการร้านไชยโกว สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2564
6. นางสาวปรางค์จันทร์ แซ่เฮ้ง ผู้ประกอบการร้านแป๊ะจู้ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2564
7. นายวีรวัฒน์ วงศ์สุปไทย รองสภาวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานีและผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2564